

Obsah

Předmluva	9
Poznámky k překladu	10
1. KOMUNIKAČNĚ-PRAGMATICKÝ OBRAT V JAZYKOVĚDĚ A TEORIE GRAMATIKY	11
1.1. Komunikačně-pragmatický obrat jako „změna paradigmatu“ v jazykovědě	11
1.1.1. Co znamená „komunikačně-pragmatický obrat“?	11
1.1.2. Komunikačně-pragmatický obrat jako změna paradigmatu	13
1.2. Požadavky společnosti a jazykověda	15
1.3. Společenská praxe, ideologie a interně vědecké faktory ve vývoji vědy	18
1.4. Marxisticko-leninská hlediska v jazykovědě	20
1.4.1. Co znamená „marxisticko-leninské pojetí jazyka“?	20
1.4.2. Jazyk, myšlení a práce	24
1.4.3. Jazyk, komunikace a společnost	25
1.4.4. Předmět jazykovědy	28
1.4.5. Jazykový systém a jazyková činnost	33
1.4.6. Synchronie a diachronie	36
1.4.7. Společenská determinovanost subsystémů	37
1.4.8. Variantnost a heterogenost jazyka	39
1.4.9. Jazyk, vědomí a praxe	40
1.4.10. Indukce a dedukce, metody modelování a formalizace	42
1.5. Kritické zhodnocení starších pojetí jazyka a gramatických teorií	45
1.5.1. Gramatika vztažená k obsahům (<i>Inhaltbezogene Grammatik</i>)	45
1.5.1.1. Přecenění úlohy jazyka ve společnosti	45
1.5.1.2. Jazykověpolitické důsledky	47
1.5.1.3. WEISGERBER a CHOMSKY	48
1.5.1.4. HUMBOLDT a WEISGERBER	49
1.5.2. DE SAUSSURE	50
1.5.2.1. Pojem systému a zařazení jazykovědy do systému věd	50
1.5.2.2. Absolutizace a izolování jazykového systému	51
1.5.2.3. Nedialektické oddělování synchronie a diachronie	53
1.5.2.4. Omezení předmětné oblasti jazykovědy	54
1.5.2.5. Zúžení pojmu systému	55
1.5.3. Klasický strukturalismus	55
1.5.3.1. Obecné poznámky	55
1.5.3.2. Pražský lingvistický kroužek	57

1.5.3.2.1. Jazyk jako funkční systém	57
1.5.3.2.2. Teorie spisovného jazyka a jazyková kultura	58
1.5.3.2.3. Specifické rysy básnického jazyka	59
1.5.3.3. Dánská glosématica	61
1.5.3.4. Americký strukturalismus	62
1.5.3.4.1. Behavioristické východisko a antimentalismus	62
1.5.3.4.2. Odmitání problematiky významu a zúžení předmětné oblasti lingvistiky	63
1.5.3.4.3. Vývoj speciálních lingvistických metod	64
1.5.3.4.4. Teorie, předmětná oblast a metoda	65
1.5.4. Generativní gramatika a NOAM CHOMSKY	66
1.5.4.1. Externí kritika	67
1.5.4.1.1. Dílčí překonání strukturalismu	67
1.5.4.1.2. Biologický, nikoli společenský charakter jazyka	70
1.5.4.1.3. Filozofický návrat k racionalismu a „karteziánství“	71
1.5.4.1.4. „Marxismus-anarchismus“ jako politický koncept	74
1.5.4.1.5. Omezení pojmu kompetence na ideálního mluvčího/posluchače v homogenním jazykovém společenství	76
1.5.4.1.6. Síla a meze pojmu kreativita	79
1.5.4.1.7. Redukování teorie jazyka na teorii gramatiky	80
1.5.4.1.8. Psychologické implikace generativní gramatiky	83
1.5.4.2. CHOMSKY a další vývoj generativní gramatiky	85
1.5.4.2.1. Rozšířená standardní teorie	86
1.5.4.2.2. Teorie stop (<i>TRACE THEORY</i>)	87
1.5.4.2.3. Další vývoj po teorii stop („revidovaná rozšířená standardní teorie“)	90
1.5.4.3. Interní kritika generativní gramatiky	93
1.5.4.3.1. Generativní sémantika	93
1.5.4.3.1.1. Přebudování systému: sémantika se stává generativním komponentem	94
1.5.4.3.1.2. Interpretativní versus generativní sémantika	97
1.5.4.3.1.3. Zahnutí pragmatických jevů v performativní hypotéze	98
1.5.4.3.1.4. Od jazykového významu ke komunikačnímu smyslu	100
1.5.4.3.2. Teorie pádů	102
1.5.4.3.2.1. Pádová gramatika versus gramatika subjektu a objektu	102
1.5.4.3.2.2. Sepětí teorie pádů a valenční teorie	104
1.5.4.3.2.3. Přednosti a meze pádových teorií	105
1.5.4.3.2.4. Další vývoj a divergence pádových teorií	109
1.6. Další teorie gramatiky: kategoriální gramatika, montaguovská gramatika a „přirozená“ gramatika	113
Seznam literatury	118
2. SMĚRY KOMUNIKAČNĚ-PRAGMATICKY ORIENTOVANÉ LINGVISTIKY	130
2.1. Podstata a jevové formy komunikačně-pragmatického obratu	130
2.1.1. Systémově orientovaná lingvistika versus lingvistika orientovaná komunikačně-pragmaticky	130
2.1.2. Rozrůzněnost komunikačně-pragmatického obratu	131
2.1.3. K termínu „pragmalingvistika“	132
Seznam literatury	133
2.2. Textová lingvistika	134
2.2.1. Východiska a problémy	134
2.2.2. Místo textové lingvistiky ve vývoji jazykovědy	136
2.2.3. Definice textu	139

2.2.4. Roviny textu	141
2.2.5. Textová koherence, výstavba textu, textační prostředky	142
2.2.6. Propoziční a komunikační pojetí textu	147
2.2.7. Text, téma a komunikační akt	150
2.2.8. Typy a druhy textů	150
Seznam literatury	154
2.3. Teorie mluvních aktů	159
2.3.1. Východiska a základní problémy	159
2.3.2. AUSTIN	161
2.3.3. SEARLE	167
2.3.4. Mluvní akty v širších souvislostech jednání (WUNDERLICH aj.)	173
2.3.5. Nepřímé mluvní akty	180
2.3.6. Zhodnocení	184
2.3.7. Idealistická interpretace teorie mluvních aktů v HABERMASOVĚ teorii společnosti	188
2.3.8. Teorie mluvních aktů a generativní gramatika	190
2.3.9. Teorie mluvních aktů a analýza textu	193
Seznam literatury	196
2.4. Funkčně-komunikační popis jazyka	200
2.4.1. Úvodní charakteristika	200
2.4.2. Východiska a základní pojmy	201
2.4.3. Klasifikace textů	203
2.4.4. Problémy a otázky	203
2.4.5. Funkčně-komunikační popis jazyka a teorie mluvních aktů	205
Seznam literatury	205
2.5. Analýza rozhovoru	206
2.5.1. Východiska	206
2.5.2. Základní pojmy	208
2.5.3. Místo analýzy rozhovoru ve vývoji jazykovědy	210
2.5.4. Výzkum partikulí	212
Seznam literatury	213
2.6. Sociolingvistika	215
2.6.1. Vznik a zaměření	215
2.6.2. K předmětné oblasti a pojetí sociolingvistiky	218
2.6.3. Variantnost a variabilita	221
2.6.4. Pojem normy	224
2.6.5. Sociolingvistický diferenciál	227
2.6.6. Problematika jazykových bariér (hypotéza o jazykovém deficitu)	229
2.6.7. Západní a marxistická sociolingvistika	232
2.6.8. Sociolingvistika v SSSR	235
2.6.9. Je sociolingvistika svěbytnou disciplínou?	238
Seznam literatury	240
2.7. Psycholingvistika	244
2.7.1. Vznik a oblasti zájmu psycholingvistiky	244
2.7.2. Protiklad behavioristických a mentalistických modelů	246
2.7.3. Sovětská psycholingvistika	250
2.7.4. K „psychologické realnosti“ gramatiky	253
2.7.5. K mentální reprezentaci slovníku	261
2.7.6. Teorie osvojování jazyka	263
2.7.7. Ztráta jazyka a jazykové poruchy (jazyková patologie)	268
2.7.8. Meze a svěbytnost psycholingvistiky	269

Seznam literatury	270
2.8. Hermeneutika v jazykovědě	274
2.8.1. Východiska a cíle	274
2.8.2. Získávání dat	275
2.8.3. „Rozumění“ versus „vysvětlování“	276
2.8.4. Zařazení a zhodnocení hermeneutiky	277
Seznam literatury	278
3. VÝHLEDY	280
Seznam literatury	282
DOSLOV: NAD HELBIGOVÝM „VÝVOJEM JAZYKOVĚDY PO ROCE 1970“ (JIRÍ NEKVAPIL, JANA HOLŠÁNOVÁ)	284
Ze slovníku překladatele	294
Jmenný rejstřík	296
Věcný rejstřík	302